

Al decennialang, mogelijk zelfs al eeuwenlang, staat de Grote Houtstraat te boek als de belangrijkste winkelstraat van Haarlem. Wanneer deze straat die status verwierf, is niet precies duidelijk. De Grote Houtstraat werd deels in de dertiende eeuw aangelegd, vermoedelijk niet als winkelstraat. Maar eind 18de eeuw floreerde de middenstand hier al, zo blijkt uit recent onderzoek van Annabella Meddens van het Noord-Hollands Archief.

Grote Houtstraat was in 18de eeuw al winkeldomein

De Grote Houtstraat in de 21ste eeuw.

FOTO WIKIPEDIA

Henk Geist
h.geist@hollandmediacombinatie.nl

Haarlem * Dat de Grote Houtstraat in 1795 al een winkelstraat van importantie moet zijn geweest, lijkt geen twijfel voor Annabella Meddens, archivaris en senior medewerker educatie bij het Noord-Hollands Archief. De rijkgevulde beeldbank van het archief biedt daarvoor voldoende bewijsmateriaal.

Fraaie schilderijen en tekeningen van kunstenaars uit de 17de en 18de eeuw laten zien dat toen al menig middenstander daar zijn nering had. Zo staat op een tekening van H. Tavenier uit de 18de eeuw een kousenwinkel en laarzenmaker afgebeeld. Een tekening van Cornelis van Noorde (1731-1795), naar een schilderij van Nicolaas Hals uit 1660, maakt duidelijk dat er al veel bedrijvigheid was, alsook een aquarel van Jan Pannebakker uit 1810 van de hoek met de Spekstraat. Overtuigend is het gele A4-tje dat Meddens op tafel legt. Dat laat het resultaat zien van minutieus onderzoek dat zij heeft verricht naar een schutterijregister uit 1795. „De schutterij was toentertijd een soort politie, die werd ingeroepen bij opstandjes en rellen. Alle mannen moesten daarin dienen. Daarvoor ging de schutterij alle huizen langs, niet alleen om de mannelijke bewoners te dwingen om mee te doen, maar ook om mee te betalen. Daarbij werden alle beroepen opgeschreven, dus ook in de Grote Houtstraat.”

Het A4-tje vermeldt meer dan negentig beroepen die toen in de

Tekening van Cornelis van Noorde, dat de Grote Houtstraat in de 17de eeuw laat i.

Grote Houtstraat werden uitgeoefend. „Daarmee geeft het een goed beeld van hoe de economie van de straat er bij moet hebben gestaan. Haarlem was toen een wereld van koetsen en paarden. De mensen leefden veel meer op straat, daar kwam je ook aan de nieuwtjes over wat er in de stad gebeurde. Informatiestromen als televisie, radio of internet bestonden natuurlijk nog niet, dat is voor de kinderen van nu bijna niet meer voor te stellen.”

Arme stad

„Haarlem was een arme stad eind 18de eeuw, het was niet zo'n voorpoedige tijd. Heel veel mensen leefden van de bedeling, ze kregen ondersteuning van de kerken,

Schutterijregister uit 1795 brengt straat in beeld

veelal in natura in de vorm van brood en kleding. Er was toen nog geen overheid die bijstand gaf.”

Uithangbord

De lijst met beroepen maakt duidelijk dat de Grote Houtstraat al een winkelstraat was. „Maar dan moet je niet denken aan de huidige winkelpanden. Wij zijn gewend aan moderne glazen puien, maar die had je toen nog niet. Voor het oog leken de winkels veel meer op gewone woonhuizen, waar op de begane grond een winkeltje of een ambachtelijk bedrijf werd gedreven. De producten werden aan huis gemaakt, de ondernemers woonden nog boven hun zaak. Zo'n pand had hooguit een uithangbord of gevelsteen, waaraan je de winkel kon herkennen.”

Het A4-tje van Meddens laat een groot scala aan beroepen zien. De banketbakker, broodbakker, koekebakker, slager, apotheker, drogist, groentewinkelier, houtwinkelier, boekverkoper, kapper, schoenmaker en kleermaker waren er te vinden. Maar ook een beddenwin-

kelier, boterverkoper, grutter, wijnhandel, horlogemaker, kaarsenmaker, koffiewinkelier, zilversmid en tabakswinkelier droegen al bij aan de levendigheid van de straat. Het café en de herberg voorzagen in een andere behoefte. Ook een uitdrager en een rouwkamer ontbraken niet in het 18de eeuwse straatbeeld.

Uitgestorven

En dan waren er nog de beroepen te vinden die inmiddels zijn uitgestorven, zoals de mutsenmaker, keurslijfmaker, tinnegieter of hoedenstoffeerder. Curieus is de Franse winkel die op de lijst staat, Meddens heeft geen idee wat daar te koop was, maar een delicatessen-

Winkels leken meer op gewone woonhuizen

winkel of croissanterie zal het vermoedelijk niet zijn geweest. „De schoenmaker van toen was niet de schoenenwinkel zoals wij die nu kennen. Er stonden in zijn zaak geen kant-en-klare schoenen die je even kon passen, ze werden op maat voor je gemaakt. Net als in de kledingwinkel: daar zocht je een stofje uit en daarvan werd met de hand een kledingstuk voor je gemaakt, naaimachines waren er nog niet.”

Opvallend genoeg ontbreekt textielnijverheid in de Grote Houtstraat. Dat was een belangrijke bedrijfstak in Haarlem, maar die was vooral te vinden in de achtergelegen straten van de Vijfhoek. Het lijstje van Meddens vermeldt ook nog zo'n twintig panden waarvan de eigenaar te boek stond als winkelier of koopman, maar waarbij het onduidelijk blijft welk beroep zij precies uitoefenden. Het overzicht toont volgens Meddens in elk geval aan dat de Grote Houtstraat zich toen al Haarlems belangrijkste winkelstraat mocht noemen.

Verder kijken in Museum Haarlem

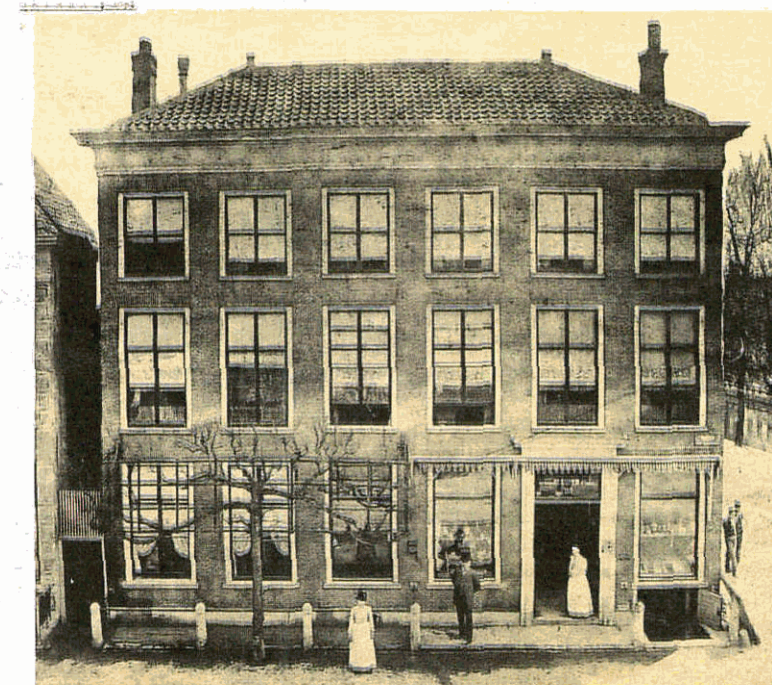
Haarlem * Wie de illustraties op deze pagina in het echt wil zien, kan terecht in Museum Haarlem. De aquarellen en tekeningen op deze pagina's zijn tot november te zien op de expositie: 'Van marskramer tot muisklik'.

De tentoonstelling brengt de geschiedenis van Haarlem als winkelstad in beeld. Pina Cardia, een van de samenstellers, nuanceert de conclusies van Annabella Meddens over de Grote Houtstraat.

„Het klopt dat je hier al heel vroeg winkels aantrof. Maar daar was deze straat niet uniek in, je trof ze ook aan in de Barteljorisstraat, de Damstraat en de Korte - en de Lange Veerstraat.”

Het betrof hier echter niet winkels in de moderne betekenis van het woord. Cardia: „Het waren nerinkjes, de ambachtslieden woonden tussen hun spullen. Pas begin twintigste eeuw werd de Grote Houtstraat de moderne winkelstraat die ze nu is.”

Inmiddels is de Grote Houtstraat het centrum van de winkelbedrijvigheid in Haarlem. „Daarvoor lag het winkelcentrum rond de Lange Veerstraat. Het eerste warenhuis van V&D opende eind 19de eeuw nog op de hoek met de Korte Veerstraat, pas later verhuisde V&D naar het Verwulft. Dat had te maken met de route van de tram door de Grote Houtstraat en waardoor de bedrijvigheid zich hierheen verplaatste.”

De firma Leupen, vanaf 1816 gevestigd in het pand op hoek van de Grote Houtstraat en de Gasthuisvest.

De kousenwinkel rechts op deze tekening van Hendrik Tavenier verraadt het winkelkarakter van de Grote Houtstraat in 1785. Links de laarzenmaker.

De winkelstraat ter hoogte van de Spekstraat eind 18de eeuw, tekening van Jan Pannebakker.